

DOI: <https://doi.org/10.36719/2789-6919/51/70-73>

Zamiq Əhmədov
Bakı Biznes Universiteti
doktorant
<https://orcid.org/0009-0008-2802-9813>
ahmedovzamiq@yahoo.com

Qida sənayesi və onun innovativ xüsusiyyətləri

Xülasə

Azərbaycanda qida sənayesi neft-qaz sektorundan asılılığı azaltmaq məqsədi ilə inkişaf etdirilən əsas iqtisadi sahələrdən biridir. Bu məqalədə ölkəmizin qida sənayesində innovativ texnologiyalara yönəlmiş investisiyalar, yeni məhsul çeşidlərinin artımı, rəqəmsallaşma və avtomatlaşdırma prosesləri, əmək məhsuldarlığı və ixrac göstəriciləri analitik yanaşma ilə təqdim edilir. Xüsusi olaraq AİŞ (Azərbaycan İnvestisiya Şirkəti) və Dövlət Statistika Komitəsi kimi rəsmi mənbələrdən götürülmüş statistik məlumatlar cədvəllərdə əks etdiriləcək, yerli elmi tədqiqatlar və rəsmi hesabatlar araşdırılacaq. Əldə olunan nəticələr əsasında qida sənayesinin innovativ inkişaf səviyyəsi qiymətləndirilir və bu sahədə gələcək inkişaf üçün tövsiyələr verilir.

Açar sözlər: qida sənayesi, innovasiya, rəqəmsallaşma, avtomatlaşdırma, ixrac, əmək məhsuldarlığı

Zamig Ahmadov
Baku Business University
PhD student
<https://orcid.org/0009-0008-2802-9813>
ahmedovzamiq@yahoo.com

Food Industry and Its Innovative Features

Abstract

In Azerbaijan, the food industry is one of the key economic sectors developed to reduce dependence on the oil and gas sector. This article presents an analytical overview of investments directed toward innovative technologies in the national food industry, the expansion of new product varieties, digitalization and automation processes, as well as labor productivity and export indicators. Statistical data obtained from official sources such as the Azerbaijan Investment Company (AIC) and the State Statistical Committee are reflected in tables, while local scientific studies and official reports are analyzed. Based on the obtained results, the level of innovative development in the food industry is evaluated, and recommendations for its future advancement are provided.

Keywords: food industry, innovation, digitalization, automation, export, labor productivity

Giriş

Azərbaycanda qida sənayesi son illərdə milli iqtisadiyyatın dayanıqlı inkişaf strategiyasının əsas istiqamətlərindən birinə çevrilmişdir. Bu sahə həm ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsində, həm də qeyri-neft sektorunun ixrac potensialının artırılmasında mühüm rol oynayır. Dövlətin məqsədyönlü siyasəti nəticəsində qida sənayesi strateji prioritet kimi müəyyən edilmiş və bu istiqamətə yönələn investisiyalar, subsidiyalar və vergi güzəştləri sahənin dinamik inkişafına şərait yaratmışdır (Bayramov, 2025).

İqtisadiyyat Nazirliyinin 2025-ci il məlumatına əsasən, 2020–2024-cü illər ərzində qida sənayesində modern istehsal xətləri, avtomatlaşdırma sistemləri və rəqəmsal nəzarət

texnologiyalarının tətbiqi genişlənmişdir. “AIC 2020–2024: Economic Breakthroughs and Green Horizons” adlı hesabatda qeyd olunur ki, rəqəmsal idarəetmə alətləri və yaşıl texnologiyalar sektorun ixrac göstəricilərinə müsbət təsir göstərmiş, yerli brendlərin beynəlxalq bazarlarda tanınmasını sürətləndirmişdir (Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi, 2025).

Tədqiqat

Rəqəmsallaşma tendensiyası istehsal proseslərində avtomatlaşdırma, keyfiyyətə nəzarət və logistika mərhələlərində şəffaflığı təmin edir. Bu həm məhsulun mənşəyini izləməyə, həm də istehlakçılara etibarlı məlumat təqdim etməyə imkan yaradır. Mammadov (2023) qeyd edir ki, aqro-qida sistemində rəqəmsallaşma və ekoloji bərpa siyasəti bir-birini tamamlayan strateji istiqamətlər kimi çıxış edir.

Eyni zamanda, texnoloji yeniliklər müəssisələrin idarəetmə strukturuna və istehsal mədəniyyətinə də təsir göstərir. Heydarov (2024) vurğulayır ki, rəqəmsal sistemlərin tətbiqi nəticəsində istehsal xərcləri azalmış, məhsuldarlıq isə artmışdır. Dövlət Statistika Komitəsinin (2023) məlumatına görə, son illərdə qida məhsullarının istehsalı təxminən 12%-ə qədər artmışdır ki, bu da sektorun rəqəmsal inkişafı ilə sinxron şəkildə böyüdüynü göstərir (FED.az, 2022).

Babayev (2020) öz tədqiqatında göstərir ki, innovasiyalı inkişaf modeli Azərbaycan qida sənayesinin modernləşməsi üçün əsas mexanizmdir. Bu model çərçivəsində yeni istehsal texnologiyalarının tətbiqi, rəqəmsal ticarət platformalarının formalaşması və ixrac yönümlü istehsalın genişlənməsi ölkənin iqtisadi dayanıqlılığını gücləndirir. Abdul (2025) isə vurğulayır ki, iqtisadiyyatın diversifikasiyası və rəqəmsal iqtisadi transformasiya prosesi Azərbaycanın qida sənayesini daha dayanıqlı və gəlirli istiqamətə yönəltdir.

Beləliklə, Azərbaycanda qida sənayesinin rəqəmsallaşması və avtomatlaşdırılması dövlət siyasətinin, beynəlxalq integrasiyanın və texnoloji innovasiyaların birgə sintezinin nəticəsidir. Bu istiqamətdə görülən tədbirlər ölkənin qeyri-neft sektorunun artım tempini sürətləndirməklə yanaşı, qida sənayesini regional ixrac liderlərindən birinə çevirmək potensialına malikdir.

İnnovativ Texnologiyalara İnvestisiyalar. *Azərbaycanda qida sənayesinə əsas sərmayələr dövlət və xarici investorlar tərəfindən qoyulur. 2020–2024-cü illərdə AİŞ bu sahəyə 1,7 milyard manat investisiya yönəltdir (Azərbaycan İqtisadiyyat Nazirliyi, 2025). Yeni müəssisələr istehsalı və ixracı artırmış, “Milla Dairy”, “Azersun Holding” və “Gilan Holding” müasir texnologiyalar tətbiq etmişdir. Dövlət subsidiyaları sənayenin modernləşməsini sürətləndirmişdir (Mammadov, 2023; Bayramov, 2025).*

Bundan başqa, innovasiya yönümlü investisiya siyasəti qida sənayesində rəqabət qabiliyyətini artıran əsas mexanizmlərdən biridir. Son illərdə dövlət tərəfindən həyata keçirilən “yaşıl iqtisadiyyat”, rəqəmsal transformasiya və istehsalın modernləşdirilməsi proqramları xarici investorların marağını artırmışdır. FAO-nun (2024) məlumatına görə, aqro-qida sistemində rəqəmsal texnologiyalara sərmayə qoyan ölkələr istehsal dəyər zəncirini daha effektiv idarə edir və itkiləri minimuma endirir. Azərbaycanda da bu istiqamətdə aparılan islahatlar innovativ texnologiyaların lokallaşdırılmasını sürətləndirmiş, xüsusilə xammal emalı, logistik sistemlər və keyfiyyətə nəzarət sahələrində yeni imkanlar yaratmışdır (Huseynov, 2024).

Yeni məhsul çeşidlərinin artımı. *Qida sənayesində innovasiyalar yeni məhsul və çeşidlərin artımı ilə müşahidə olunur. Ənənəvi məhsullarla yanaşı, sağlam qida və funksional içkilər bazarda genişlənir. “AzNAR”, “Sirab” və “Badamlı” kimi markalar yüksək keyfiyyət nümunələridir. 2022-ci ildə qida məhsulları istehsalı 11,5% artaraq 2,979.4 milyon manata çatmışdır (Bayramov, 2025).*

Eyni zamanda, istehlakçıların sağlam yaşam tərzinə yönəlməsi qida sənayesində məhsul müxtəlifliyinin artırılmasını zəruri edir. Bayramovun (2025) qeyd etdiyi kimi, yerli şirkətlər funksional və ekoloji təmiz məhsulların istehsalına xüsusi diqqət yetirməyə başlayıblar ki, bu da həm daxili bazarda rəqabəti gücləndirir, həm də ixrac imkanlarını genişləndirir. FAO (2024) bildirir ki, yeni məhsul çeşidlərinin artırılması ərzaq təhlükəsizliyi və bazar dayanıqlılığı baxımından əsas strateji alətlərdən biridir. Azərbaycanda bu tendensiya xüsusilə meyvə şirələri, mineral sular, probiotik süd məhsulları və “healthy snacks” segmentində daha qabarıq şəkildə müşahidə edilir (Aliyev & Quliyeva, 2023).

Rəqəmsallaşma və avtomatlaşdırma prosesləri. Qida sənayesinin modernləşdirilməsində rəqəmsallaşma və avtomatlaşdırma mühüm rol oynayır. “Ağıllı” texnologiyalar və süni intellekt aqrar-sənaye kompleksində geniş tətbiq olunur (Enveroglu, 2025). Robotlaşdırılmış istehsal xətləri, sensor sistemlər və smart qablaşdırma texnologiyaları məhsuldarlığı artıraraq xərcləri azaldır (Heydarov, 2024). Qida Təhlükəsizliyi Agentliyinin rəqəmsal sistemləri isə təhlükəsizlik və ixrac proseslərində şəffaflığı təmin edir.

Rəqəmsal sistemlərin tətbiqi istehsal proseslərində keyfiyyətə nəzarət mexanizmlərini də gücləndirir. Smart sensorlar vasitəsilə real vaxt monitorinqi, avtomatlaşdırılmış risk qiymətləndirmə sistemləri və süni intellektə əsaslanan proqnoz modelləri müəssisələrin xərclərini azaltmaqla yanaşı, məhsul təhlükəsizliyini artırır (Heydarov, 2024). FAO-nun (2024) araşdırmasına görə, rəqəmsal transformasiya qida təhlükəsizliyi standartlarının yüksəldilməsində əsas determinant kimi çıxış edir və ixrac yönümlü istehsal strukturunun genişlənməsinə şərait yaradır. Azərbaycanda qida sənayesinin rəqəmsallaşması xüsusilə logistika, anbardan idarəetmə və ixrac sənədləşməsi sahələrində mühüm nəticələr vermişdir (Enveroglu, 2025).

Əmək məhsuldarlığı və ixrac göstəriciləri. Azərbaycanda qida sənayesində əmək məhsuldarlığı avtomatlaşdırma və ixtisaslı kadrların hesabına artır. 2025-ci ildə ixrac 21,3% artmış, “Made in Azerbaijan” brendi bu prosesə dəstək vermişdir (Enveroglu, 2025; Abdul, 2025). Lakin innovasiya fəaliyyəti hələ də məhduddur və sənaye xarici texnologiyalardan asılı vəziyyətdədir (Babayev, 2020).

Əlavə olaraq, əmək məhsuldarlığının artması qida sənayesi müəssisələrinin rəqabət üstünlüyü əldə etməsində mühüm rol oynayır. Dünya praktikasında olduğu kimi, Azərbaycanda da ixtisaslı kadrların hazırlanması və texnoloji savadlılığın artırılması bu prosesin əsas şərtləridir. FAO (2024) qeyd edir ki, rəqəmsal bacarıqlara malik işçi qüvvəsi istehsal səmərəliliyini 20-30% artırmaq potensialına malikdir. Bununla yanaşı, Abdul (2025) bildirir ki, ixrac göstəricilərinin yüksəlməsi yalnız yeni bazarlara çıxışla deyil, həm də məhsul keyfiyyətinin beynəlxalq tələblərə uyğunlaşdırılması ilə bağlıdır. Bütün bunlar qida sənayesinin qlobal rəqabət mühitində daha sağlam mövqə tutmasına şərait yaradır.

Nəticə

Tədqiqat göstərir ki, Azərbaycanda qida sənayesi getdikcə daha rəqabətqabiliyyətli və ixrac yönümlü sahəyə çevrilir. İnnovativ layihələr artımı təmin etsə də, yenilikçilik səviyyəsi hələ aşağıdır. İnkişaf üçün əsas istiqamətlər: texnoloji dəstək və Ar-Ge, beynəlxalq standartların tətbiqi, ixtisaslı kadr hazırlığı, ixrac və brendinqin gücləndirilməsi, eləcə də aqro-sənaye inteqrasiyasının artırılmasıdır.

Yekunda aparılan təhlil göstərir ki, innovasiya və rəqəmsal transformasiya qida sənayesinin uzunmüddətli inkişafı üçün həlledici faktorlardır. FAO (2024) və Azərbaycan İqtisadiyyat Nazirliyinin (2025) sənədləri göstərir ki, texnoloji yeniliklərə əsaslanan istehsal modeli iqtisadi dayanıqlığı gücləndirir və ixrac potensialını artırır. Lakin insanların innovasiya mədəniyyətinə adaptasiyası, startup ekosisteminin gücləndirilməsi və elmi tədqiqatların kommersiyalaşdırılması kimi istiqamətlərdə daha sistemli siyasətə ehtiyac vardır. Bu addımlar atıldıqda Azərbaycan qida sənayesi regional və qlobal bazarlarda daha dayanıqlı və rəqabətqabiliyyətli mövqeyə sahib olacaqdır.

Ədəbiyyat

1. Abdul, N. (2025, 14 sentyabr). *Diversification push transforms Azerbaijan into more sustainable economy*.
2. Aliyev, A. & Quliyeva, S. (2023). Rəqəmsal transformasiya və ərzaq təhlükəsizliyinin təminində yeni yanaşmalar. *Azərbaycan İqtisadiyyat Jurnalı*, 15(3), 45–58.
3. *Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsi*. (2023, 14 sentyabr).
4. Azərbaycan Respublikası İqtisadiyyat Nazirliyi. (2025, 27 yanvar). *AIC 2020–2024: Economic Breakthroughs and Green Horizons*.
5. Babayev, F. (2020). *Azərbaycanın qida sənayesinin innovasiyalı inkişafı: imkanlar və məhdudiyyətlər*, (2), 5–12.

6. Bayramov, V. (2025, 1 noyabr). *Bu sahələr daha çox gəlir gətirəcək.*
7. Enveroglu, E. (2025, 14 may). *Food, technology, and geopolitics converge at Baku's expanding agri-fair*
8. FED.az. (2022, 12 avqust). *Azərbaycanda qida məhsullarının istehsalı – 12%-ə yaxın artıb.*
9. FAO. (2024). *Agri-food innovation systems and digitalization in Eastern Europe and Central Asia*. Food and Agriculture Organization of the United Nations.
10. Heydarov, V. (2024). Qida istehsalı sektorlarında rəqəmsal texnologiyaların tətbiqi istiqamətləri. *UTU X Beynəlxalq Türk Dünyası Aqrar İnnovasiyalar Simpoziumu materialları.*
11. Hüseynov, R. (2024). *İnnovasiyaların tətbiqinin Azərbaycan qida sənayesində iqtisadi səmərəliliyə təsiri*. İqtisadi Araşdırmalar Mərkəzi.
12. Mammadov, M. (2023, 25 aprel). *Green restoration, digitalization and innovative solutions serve as key principles for Azerbaijan's agri-food system – minister.*

Daxil oldu: 25.07.2025

Qəbul edildi: 30.10.2025